

Світлана Катинська

аспірантка кафедри

загальнотеоретичного правознавства

Національного університету

«Києво-Могилянська академія»

ORCID: 0000-0002-4293-8211

<https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-45-9>

УДК 351.774.7:614.253:174

Вакцинація: порушення прав чи обов'язок

Постановка проблеми. Тема вакцинації завжди викликала багато суперечок. З появою соціальних мереж кількість неоднозначної інформації збільшилася в багато разів. На сьогодні обговорення цього питання завжди відбувається активно, а представники протилежних поглядів часто висловлюються досить агресивно один до одного. Виникнення COVID-19 фактично загострило проблему та винесло її на новий рівень: якщо раніше сперечалися в основному батьки щодо вакцинації їхніх дітей, то зараз дискусія також включає вакцинацію дорослих та неповнолітніх від коронавірусу. Аргументи сторін досить різні, але основна думка тих, хто «за» – це досягнення колективного імунітету з можливим зникненням хвороби або взяття її під контроль. Противники ж бояться виникнення побічних ефектів та знищення власного імунітету вакциною. Треба сказати, що багато страхів зумовлене суперечливою інформацією та відсутністю адекватного діалогу із суспільством. Але натеper тема вакцинації, без перебільшення, є однією з найбільш актуальних та важливих. Вирішення цього питання

потребує досить рішучих дій, адже від цього залежить економіка нашої країни та всього світу, проте найважливіше завдання – збереження життя та здоров'я населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обов'язковості вакцинації в Україні та права на відмову від неї досліджували такі вчені, як: В. Безпала, А. Некрасова, О. Устінов, О. Гуцуляк, О. Губанова, Н. Тарасенко, Д. Чудутова, І. Демченко, Н. Дубицька, О. Кононенко, І. Кубарева, І. Сенюта, В. Стеценко, С. Стеценко та інші. Такі роботи присвячені, в основному, правомірності примусової вакцинації та відмови від неї. Проте майже ніде не висвітлено біоетичні проблеми. Тому метою цієї статті є дослідження не тільки проблем вакцинації як права чи обов'язку, але й біоетики цього питання.

Постановка завдання. Мета – з'ясувати, чи є вакцинація правом людини або її обов'язком перед суспільством; дослідити біоетичні проблеми такого питання.

Основний матеріал дослідження. Дискусія щодо необхідності вакцинації та можливих побічних ефектів

від неї стала актуальною з моменту виникнення першої вакцини. Із самого початку суспільство було розділене на тих, хто «за» та «проти». У XXI столітті пандемія COVID-19 стала тією подією, яка загострила конфлікт.

Антивакцинаторський рух виник у світі ще у XVIII столітті після виникнення вакцини від віспи. Його поява була зумовлена релігійними переконаннями (релігійні діячі вважали захворювання віспою покаранням від Бога, якого не потрібно уникати), а також бажанням лікарів отримувати дохід від наявного на той час лікування. Оскільки вакцини вироблялися з тіла тварин, противники вакцинації того часу поширювали міфи про виникнення мутацій у людей, таких як відростання шерсті, набуття форми голови тварини, зміна характеру чи навіть копіювання поведінки звірів. Для поширення інформації вже тоді використовували газети та брошури.

Проблема в тому, що в ті часи не існувала дезінфекції інструментів, тому під час вакцинації передавалися різні хвороби. Це також впливало на антивакцинаторські настрої. Були випадки, коли батьки сідали до в'язниці, не погоджуючись на вакцинацію своїх дітей. Антивакцинаторські рухи в основному представляли гомеопати та представники робочого класу, які вважали, що вакцинація є частиною політики пригноблення робочого класу.

Країни, в яких вакцинація від віспи мала обов'язковий характер, позбулися цієї хвороби до початку Першої світової війни, в інших же в той час була висока смертність. Лише у 1980 році ВООЗ оголосила про повне знищення хвороби віспи у всьому світі, хоча вірус досі зберігається у лабораторіях Росії та США.

Знищення такої хвороби, як віспа, – один з прикладів, коли за допомогою вакцини світ позбавився смертельно небезпечного захворювання.

У XIX–XX століттях було винайдено ще дуже багато вакцин: від сказу, сибірки, курячої холери, чуми, правця, туберкульозу, кашлюку, черевного тифу, дифтерії, скарлатини тощо.

Після виникнення Інтернету поширення антивакцинаторських ідей стало ще простішим та більш глобальним. Тепер будь-які ідеї можна поширювати, навіть не маючи спеціальних знань чи освіти, лише володіючи достатньою кількістю підписників.

Не можна не згадати про важливу подію, яка мала значний вплив на поширення антивакцинаторських ідей, – публікація в авторитетному науковому виданні *The Lancet* статті британського лікаря Ендрю Вейкфілда щодо зв'язку вакцини від кору, краснухи та паротиту з виникненням аутизму у дітей. Пізніше було встановлено, що матеріал був сфальсифікований, а автор мав фінансову зацікавленість. У 2010 році публікацію прибрали з журналу, а Вейкфілду заборонили займатися медичною практикою та виключили з медичних реєстрів.

Пандемія COVID-19 яскраво показала наявні проблеми щодо вакцинації в Україні та у світі. У цьому контексті важливим є чітке та прозоре спілкування чиновників охорони здоров'я з населенням щодо вакцин. Має бути донесена інформація про їхню ефективність, необхідність та можливі побічні ефекти. Вагання частини населення щодо необхідності вакцинації проти COVID-19 серйозно підбивають намір створити колективний імунітет від цієї хвороби. Це може стати загрозою для національної економічної безпеки. Для того щоб відмовлятися від вакцинації, мають бути серйозні підстави.

Вирішення такої проблеми потребує комплексного підходу, включаючи:

- 1) публічні комунікації;
- 2) надання науково підтвердженої інформації;
- 3) наявність відповідальності.

Державні представники охорони здоров'я мають займатися формуванням довіри та впевненості в кінцевому підсумку програми вакцинації. Вони мають донести до громадськості:

- як діють вакцини загалом і які бувають очікувані побічні ефекти (якщо такі є);
- як розробляються вакцини, починаючи із самих ранніх етапів;
- яка ефективність вакцини;
- імовірність необхідності багаторазової вакцинації для формування імунітету та побічні ефекти, які можна від цього очікувати;
- важливість охоплення всього населення для досягнення колективного імунітету.

Оскільки причини вагань щодо вакцинації різні, немає універсальної комунікативної стратегії для всіх. Інколи треба враховувати особливості аудиторії, оцінюючи її аргументи, помилкові уявлення, причини недовіри та релігійні переконання [1, с. 3].

На нашу думку, формування довіри до вакцини від COVID-19 мало б відбуватися ще задовго до її появи. Але цей момент уже упущений. Натеper спірним біоетичним питанням є впровадження загальнообов'язкової вакцинації.

Умовно тих, хто сумнівається щодо необхідності вакцинації, можна розділити на 3 групи:

- 1) ті, які мають обґрунтовані побоювання щодо вакцинації. Зазвичай це група обережних людей, які детально вивчають процеси розробки вакцини, незалежність контролюючих органів і т. д.;
- 2) ті, хто не роблять вакцини через релігійні чи етичні переконання;
- 3) остання група є найбільш агресивною і зазвичай підтримує теорії змови, зв'язок вакцин з виникненням аутизму у дітей або порушення державною владою їхніх прав [2, с. 1].

Серйозним підґрунтям для недовіри до вакцинації є поширення

відповідної інформації через соціальні мережі. Сюди ж можна додати недовіру до державних органів, науки, експертів та пріоритетність особистих інтересів над суспільними. Звичайно, що ситуація кожної країни відрізняється та залежить від політичного, історичного та соціокультурного контексту. Покращення ситуації має бути через запобігання поширенню неправдивої інформації у соціальних мережах та ЗМІ, підвищення рівня знань громадян у цьому плані з наданням обґрунтованої інформації та існування ефективних і доступних вакцин. Лідери, знамениті та впливові особи також можуть формувати громадську думку через публічну вакцинацію.

Введення обов'язкової вакцинації в Україні з одночасним існуванням відповідальності є питанням досить спірним. По-перше, з огляду на реалії сьогодення в Україні це може збільшити недовіру до державних органів влади. По-друге, до збільшення фальсифікацій сертифікатів про вакцинацію. В якомусь сенсі застосування примусу є найлегшим варіантом, оскільки пояснювальна робота потребує багато часу і терпіння. Тому примусова вакцинація може розглядатися суспільством як неспроможність органів влади адекватно спілкуватися, навчати, переконувати своїх громадян про безпеку та ефективність вакцин. У більш широкому сенсі це також може бути неспроможністю викликати довіру до закладів охорони здоров'я та стимулювати громадянську відповідальність.

Основним проблемним питанням є знаходження балансу між правами індивідуума та суспільними інтересами щодо формування колективного імунітету. Відбувається конфлікт інтересів щодо права вирішувати питання щодо власного здоров'я, з одного боку, та обов'язку держави захищати інтереси населення – з іншого, оскільки люди часто приймають ірраціональні рішення. Баланс існує на межі, де

перетинається повна індивідуальна свобода та повне підпорядкування суспільству, та змінюється по мірі розвитку суспільства, норм і систем цінностей. Справа в тому, що громадяни бажають повної реалізації своїх прав і свобод, забуваючи про існування обов'язків. Тому вони є одночасно правовласниками та носіями обов'язків. У статті 29 Загальної Декларації прав людини говориться про те, що кожна людина має обов'язки перед суспільством, в якому можливий повний та вільний розвиток її особистості. Обмеження прав і свобод можливе виключно на підставах, встановлених законом, та з метою забезпечення прав і свобод інших, задоволення потреб моралі, загального блага, суспільного порядку в демократичному суспільстві [3].

Державні та громадські організації мають доносити науково обґрунтовану інформацію щодо того, що користь від вакцинації перевищує ризики, адже побічні ефекти в більшості вакцин трапляються в декількох випадках на мільйон доз. З іншого боку, вакцини рятують мільйони життів та допомагають знищити деякі хвороби взагалі. Є люди, яким не можна робити щеплення, їхній захист має бути забезпечений колективним імунітетом. На жаль, вакцини не дають стовідсоткового захисту від хвороб, тому вакцинація є не правом, а обов'язком кожного члена суспільства, оскільки вона захищає не тільки конкретну людину, але інших членів суспільства.

Деякі автори все ж підтримують більш радикальні ідеї. Наприклад, О. Гуцуляк пропонує запровадити примусову вакцинацію в Україні. На її думку, необхідно законодавчо проголосити вакцинацію інструментом боротьби з інфекційними захворюваннями та в умовах пандемії зробити можливою примусову вакцинацію. З цією метою має бути прийнятий відповідний закон.

– Вона пропонує заборонити існування громадських організацій, статутні документи яких суперечать такій політиці;

– за поширення неправдивої інформації про вакцинацію має бути передбачена відповідальність;

– удосконалити електронні інструменти для унеможливлення чи мінімізації підробки сертифікатів про вакцинацію;

– посилити відповідальність батьків та медичних працівників, які видають та використовують відповідно фальшиві довідки [4, с. 58–59].

Хоча ми говоримо про термін «обов'язкова вакцинація», за своєю суттю вона не є примусовою в класичному розумінні цього поняття, адже у разі невиконання не застосовуються санкції. Проте політика обов'язкової вакцинації обмежує індивідуальний вибір нетривіальними способами, роблячи вакцинацію умовою, наприклад, відвідування школи або роботи в певних галузях, наприклад сфері охорони здоров'я тощо.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) стверджує, що краще працювати над інформаційною кампанією та забезпеченням доступності вакцин. Вони виділяють такі умови для обов'язкової вакцинації:

1. Необхідність і пропорційність.

Обов'язкова вакцинація може мати місце лише в тому разі, якщо вона необхідна і пропорційна досягненню важливої суспільної цілі охорони здоров'я (включаючи соціально-економічні цілі), визначені законним органом охорони здоров'я. Якщо такої цілі охорони здоров'я (наприклад, досягнення колективного імунітету, який захищає найбільш уразливі групи населення) можна досягти меншим примусом (наприклад, публічною освітою), обов'язковість не буде етично виправданою.

2. Достатні докази безпеки вакцини.

Повинні бути доступні дані, які свідчать про те, що вакцина, яку пропонують як обов'язкову, була визнана безпечною. Коли даних про безпеку не вистачає або коли вони свідчать про те, що ризики, пов'язані з вакцинацією, переважають над ризиками шкоди без вакцини, обов'язкова вакцинація не є етично виправданою, особливо без урахування розумних винятків (наприклад, медичні протипоказання). Крім того, примусовий вплив на населення потенційно шкідливого продукту порушив би етичне зобов'язання захищати населення від непотрібної шкоди.

3. Достатні докази ефективності вакцини.

Повинні бути доступні дані про ефективність та результативність обов'язкової вакцини, тобто вона виконує важливу мету охорони здоров'я (перериває ланцюг передачі вірусу та запобігання шкоди іншим, запобігає госпіталізації та захищає можливості системи медичної допомоги).

4. Достатній запас.

Вакцина має бути у достатній кількості з безкоштовним доступом для тих, для кого він має бути обов'язковим. Відсутність достатнього постачання та розумного вільного доступу створить надмірно обтяжливий, несправедливий попит для тих, хто має бути вакцинованим, але не має доступу до вакцини. Це загрожує посиленню соціальної нерівності у доступі до систем охорони здоров'я.

5. Громадська довіра.

Політики зобов'язані ретельно продумати вплив обов'язкової вакцинації на довіру суспільства до наукової спільноти та довіри суспільства до вакцинації загалом. Якщо така політика загрожує підірвати довіру суспільства, це може вплинути як на сприйняття вакцини, так і на прихильність до інших важливих громадських оздоровчих заходів, які можуть мати довготривалий ефект.

Влада примусу може мати особливо негативно наслідки для вразливих або маргіналізованих груп населення. Тому пріоритет щодо політики формування довіри має бути наданий щодо історично неблагополучних меншин. Такі групи населення можуть вважати обов'язкову вакцинацію формою додаткової несправедливості або пригнічення.

6. Етичні процеси прийняття рішень.

Прозорість і поетапне прийняття рішень органами охорони здоров'я мають бути основними елементами етики про обов'язкову вакцинацію. Важливим моментом є залучення тих, хто має сумніви чи категорично проти вакцинації, в тому числі маргіналізовані групи, для розуміння їхньої точки зору. Необхідно поважати зобов'язання щодо прав людини, не дискримінувати чи непропорційно ставити в невігідне становище вразливе населення.

Доведено, що дозволені вакцини проти COVID-19 є безпечними та ефективними у запобіганні важких захворювань і смерті, і зрозуміло, що пропозиція щодо вакцин продовжуватиме зростати у всьому світі. При цьому характер пандемії COVID-19 і дані щодо безпеки та ефективності вакцин продовжують розвиватися (у тому числі щодо варіантів, що викликають занепокоєння). Отже, шість умов, зазначених вище, є актуальними для обов'язкової вакцинації від COVID-19 [5].

Розглянемо законодавчі акти для з'ясування питання, чи є вакцинація правом людини або її обов'язком.

Стаття 23 Конституції України вказує, що права однієї людини не можуть порушувати права і свободи інших, а також зазначає, що кожен має свої обов'язки перед суспільством [6]. Оскільки людина, яка не має медичних протипоказань і свідомо відмовилася від вакцинації, наражає на небезпеку інших членів суспільства, тим самим

вона порушує права інших людей. Науково доведено, що вакцини зменшують імовірність зараження вірусом на 70–90%, а для формування колективного імунітету потрібно вакцинувати щонайменше 70% населення. Тому говорити про права кожного вакцинуватися за власним бажанням є як мінімум неетичним, адже йдеться про безпеку суспільства, держави та всього світу.

Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» у статті 5 серед обов'язків громадян передбачає обов'язок проходити медичні огляди та робити щеплення [7].

Стаття 15 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» забороняє прийом дітей до будь-яких навчальних закладів, у тому числі оздоровчих та навчальних, без довідки закладу охорони здоров'я, яка видається на підставі медичного огляду дитини та за наявності профілактичних щеплень згідно з календарем. Без отримання профілактичних щеплень відвідувати дитячі заклади не дозволяється [8].

Стаття 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права передбачає можливість відступлення від норм права щодо певних прав людини у разі оголошення надзвичайної ситуації та існування загрози для всієї країни чи навіть світу. Обов'язковою умовою є неможливість іншим способом повернути життя населення до звичайного стану. Відступ має бути пропорційним надзвичайній ситуації [9].

Остаточну крапку в питанні обов'язкової вакцинації поставило рішення Європейського суду з прав людини у справі Вавичька та інших проти Чеської Республіки від 8 квітня 2021 року. Йдеться про звернення батьків неповнолітніх дітей до Європейського Суду з оскарженням виключення дітей з дошкільного закладу та накладення штрафу за відмову від

вакцинації дітей. Справа стосується загального європейського консенсусу щодо досягнення колективного імунітету через вакцинацію тієї частини населення, яка не має протипоказань, а також захисту найбільш вразливих груп, які цього зробити не можуть за станом здоров'я.

У Чеській Республіці для постійних мешканців, а також усіх іноземців, яким дозволено проживати в країні на тривалій основі, Законом «Про охорону громадського здоров'я» встановлено обов'язок пройти низку планових щеплень. За дітей віком до п'ятнадцяти років відповідальність за виконання цих умов несуть законні представники. Дошкільні заклади можуть приймати лише дітей, які отримали необхідні щеплення. Винятком з правила може бути неможливість пройти вакцинацію за станом здоров'я. Щеплення виконуються за рахунок держави та невиконання цього обов'язку має наслідком накладення штрафу.

На думку батьків, які звернулися до Суду, такі норми суперечать Конвенції Ов'єдо та Хартії основних прав і свобод Чехословацької республіки щодо права на свободу думки та совісті, а також права на гідність та повагу до своєї фізичної цілісності. Вони стверджували, що держава не несе відповідальності за побічні ефекти від вакцинації, тому відсутній справедливий баланс між правами особи та суспільними інтересами. Заявники вважали, що, виходячи з права на повагу до їхнього особистого (приватного) життя, вони можуть самі вирішувати, чи колоти вакцини своїм неповнолітнім дітям. Вимога дошкільного закладу повідомляти інформацію про вакцинацію є порушенням права на повагу до приватного життя, а відмова прийняти до навчального закладу без довідки про щеплення – порушенням права на освіту.

Суд виніс рішення, в якому збалансував принципи доступу до освіти

та поваги до приватного життя з принципами охорони здоров'я. Насамперед враховувалися інтереси дітей, оскільки зі зниженням вакцинації більше поширюються важкі захворювання. У разі відмови від вакцинації дітей без протипоказань вони можуть заразитися небезпечною хворобою. Тому обмеження їхнього доступу до закладів освіти є менш нав'язливим заходом з точки зору права на освіту та повагу до приватного життя. Діти, які мали реальні протипоказання до щеплення за станом здоров'я, з одного боку, та мали право на вступ до освітнього закладу – з іншого, піддавалися ризику захворіти інфекційною хворобою від нещеплених дітей, які не мали протипоказань. Тому в цьому разі дії одних людей порушують права інших.

Судом було доведено, що така ситуація стосується всього колективу закладу освіти та суспільства взагалі, а не конкретної особи. Діти, які не мають протипоказань до вакцинації і які відмовилися від неї, становлять загрозу для дітей, які не можуть отримати щеплення за станом здоров'я. Для останніх це може призвести до смертельних наслідків. Тому відмова від вакцинації несе суспільну загрозу і є порушенням законодавства як конкретної країни, так і всього Європейського співтовариства [10].

Щодо державної політики вакцинації цікавим є досвід штату Орегон у США. Там коаліція з близько 100 медичних груп пролобіювала закон, в якому міститься вимога у разі відмови батьків від вакцинації їхніх дітей зобов'язувати їх переглядати спеціально розроблений навчальний відеоролик онлайн або надіслати письмову форму, підписану лікарем їхньої дитини, в якій міститься підтвердження, що лікар провів бесіду з батьками про ризики відмови від вакцинації дитини. В Колорадо відділення Американської академії педіатрії має

постійну комунікаційну кампанію для навчання батьків про важливість вакцинації своїх дітей. На їхню думку, це найкращий спосіб впоратися зі страхами щодо вакцинації у батьків.

Тобто вони приділяють час, щоб поговорити з батьками про те, що їх турбує, після чого можна краще зрозуміти причини відмови від вакцинації та адекватно вирішити такі проблеми. В таких розмовах має бути нагадування про те, що рішення батьків впливає на інших членів суспільства, наприклад сусідів, знайомих, родичів і т. д.

Незважаючи на те, що такі розмови забирають багато часу і часто лікарі навіть не отримують за це страхові виплати, проте вони вважають, що час витрачається не даремно. Вакцинація дітей є дуже важливою для запобігання повернення хвороб, про які ми вже забули [11, с. 2].

Висновки. У законодавстві України наявні норми про те, що людина є носієм не тільки прав, але й обов'язків перед суспільством. Реалізуючи свої права, не дозволяється порушувати права інших. Вимога вакцинації передбачена нормативними актами. Найбільш розгорнуту відповідь щодо можливості відмови від щеплень за власним бажанням дав Європейський Суд з прав людини, який у рішенні за квітень 2021 року визнав обов'язком вакцинуватися кожного, хто не має медичних протипоказань.

У тому числі це стосується вакцини від COVID-19, яка визнана ВООЗ безпечним та ефективним засобом запобігання важкому перебігу хвороби та смерті. Її використання є етично виправданим та єдиним способом досягнення колективного імунітету та можливого здолання пандемії.

Найкращим варіантом подолання страху в населення через можливі побічні ефекти вакцин є ведення діалогу, розвінчування міфів та страхів. Бесіди, інтерв'ю, науково обґрунтовані

статті можуть допомогти у формуванні громадської думки. До того ж має бути посилено контролюючі функції держави щодо підробки та використання COVID-сертифікатів, публікації науково не підтверджених фактів та непідтвердженої інформації. Непрямі заходи контролю, такі як перевірка COVID-сертифікатів у громадських місцях, також мають бути продовжені.

Окрему увагу слід приділити роботі з лікарями, адже на сьогодні частина медичного персоналу досі не володіє достовірною інформацією і навіть іноді відмовляє пацієнтів від вакцинації. Такі дії мали б призводити до відповідальності. Від усіх цих заходів буде залежати життя та здоров'я населення, економіка країни та подолання пандемії COVID-19.

Список використаних джерел

1. Harris Zainul. Countering COVID-19 anti-vaccination propaganda. November 2020. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep29702> (дата звернення: 11.12.2021).
2. Khor Swee Kheng and Nurul Ezzaty Hasbullah. Should COVID-19 Vaccines Be Mandatory? *Institute of Strategic and International Studies*. 2020. Issue 8–20. P. 1–5. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep29705> (дата звернення: 21.12.2021).
3. Загальна декларація прав людини. 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 02.01.2022).
4. Гуцуляк О. Правове регулювання обов'язкової вакцинації як засобу забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя. *Публічне право*. № 4 (40) (2020). С. 50–61. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/40/pdf/5.pdf> (дата звернення: 09.01.2022).
5. World Health Organization. COVID-19 and mandatory vaccination: Ethical considerations and caveats. World Health Organization. 2021. P. 1–5. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep35607> (дата звернення: 04.01.2022).
6. Конституція України. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 03.01.2022).
7. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» : в редакції закону № 1113-IX від 14.01.2021. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення 03.01.2022).
8. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» : у редакції закону № 1894-IX від 10.12.2021. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 29. Ст. 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 03.01.2022).
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 19.05.2021).
10. Case of Vavricka and others v. the Czech Republic (Applications No. 47621/13 and 5 others): judgment European Court of Human Rights, 8 of April 2021. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209039> (дата звернення: 02.01.2022).
11. Julie Jacob. “Vaccine hesitant” parents affect vaccination rates in some communities. *BMJ: British Medical Journal*. 03 Feb 2014 – 09 Feb 2014. Vol. 348. URL: <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26513473> (дата звернення: 06.01.2022).

Катинська С. В. Вакцинація: порушення прав чи обов'язок

У статті розглянуто історію виникнення антивакцинаторських ідей. Виявлено, що такий рух виник у світі ще у XVIII столітті після виникнення вакцини від віспи. Його поява була зумовлена релігійними переконаннями, а також бажанням лікарів отримувати дохід від наявного на той час лікування. Під час поширення антивакцинаторських ідей важливу роль зіграла публікація в науковому виданні *The Lancet* статті британського лікаря щодо зв'язку вакцини від кору, краснухи та паротиту з виникненням аутизму у дітей. Пізніше було встановлено, що матеріал був сфальсифікований,

а автор мав фінансову зацікавленість. У 2010 році публікацію прибрали з журналу, а лікаря заборонили займатися медичною практикою та виключили з медичних реєстрів.

Досліджено біоетичні погляди щодо того, чи можна вважати примус до щеплень таким, що порушує права людини. Обґрунтовано, що у разі відмови від вакцинації наноситься шкода іншим членам суспільства, оскільки вакцини не дають 100-відсоткового захисту від хвороб. До того ж для формування колективного імунітету має бути щеплено мінімум 70% населення.

Досліджено законодавчі акти України, а також міжнародно-правові документи з такого питання. Представлено рішення Європейського суду з прав людини у справі Вавичька та інших проти Чеської Республіки від 8 квітня 2021 року. Суд виніс рішення, в якому збалансував принципи доступу до освіти та поваги до приватного життя з принципами охорони здоров'я. У цьому рішенні постановлено, що кожен, хто не має протипоказань для щеплень, має бути вакцинований. Так виконується загальноєвропейський консенсус щодо досягнення колективного імунітету. Також вказано, що відмова від вакцинації без медичних протипоказань є порушенням прав тих членів суспільства, яким не можна робити щеплення за станом здоров'я.

У статті пропонується вести діалог із суспільством та пояснювати важливість вакцинації для всіх. Для цього має надаватися науково підтверджена інформація та спростовуватися неправдиві факти у ЗМІ та соціальних мережах. Також має бути посилено контролюючі функції держави щодо підробки COVID-сертифікатів та їх використання.

Ключові слова: вакцинація, антивакцинаторство, біоетика, примусова вакцинація, права людини, обов'язки людини, COVID-19, колективний імунітет.

Катынская С. В. Вакцинация: нарушение прав или обязанность

В статье рассмотрена история возникновения антивакцинаторских идей. Выявлено, что это движение возникло в мире еще в XVIII веке после изобретения вакцины от оспы. Его появление было обусловлено религиозными убеждениями, а также желанием врачей получать доход от существующего в то время лечения. При распространении антивакцинаторских идей важную роль сыграла публикация в научном издании The Lancet статьи британского врача о связи вакцины от кори, краснухи и паротита с возникновением аутизма у детей. Позже было установлено, что материал был сфальсифицирован, а у автора была финансовая заинтересованность. В 2010 году публикацию убрали из журнала, а врачу запретили заниматься медицинской практикой и исключили из медицинских реестров.

Исследованы биоэтические взгляды относительно того, можно ли считать принуждение к прививкам таким, которое нарушает права человека. Обосновано, что в случае отказа от вакцинации наносится вред другим членам общества, поскольку вакцины не дают 100-процентной защиты от болезней. К тому же для формирования коллективного иммунитета должно быть привито минимум 70% населения.

Исследованы законодательные акты Украины, а также международно-правовые документы по данному вопросу. Представлено решение Европейского суда по правам человека по делу Вавичько и других против Чешской Республики от 8 апреля 2021 года. Суд вынес решение, в котором сбалансировал принципы доступа к образованию и уважению частной жизни с принципами здравоохранения. В данном решении установлено, что каждый, не имеющий противопоказаний для прививок, должен быть вакцинирован. Так выполняется общеевропейский консенсус по достижению коллективного иммунитета. Также отмечено, что отказ от вакцинации без медицинских противопоказаний является нарушением прав тех членов общества, которым нельзя делать прививки по состоянию здоровья.

В статье предлагается вести диалог с обществом и разъяснять важность вакцинации для всех. Для этого должна предоставляться научно подтвержденная информация и опровергаться ложные факты в СМИ и социальных сетях. Также следует

усилить контролирующие функции государства за подделкой COVID-сертификатов и их использованием.

Ключевые слова: вакцинация, антивакцинаторство, биоэтика, принудительная вакцинация, права человека, обязанности человека, COVID-19, коллективный иммунитет.

Katynska S. V. Vaccination: violation of rights or obligations

The article considers the history of anti-vaccination ideas. It was discovered that this movement originated in the world in the XVIII century after the emergence of the smallpox vaccine. His appearance was due to religious beliefs, as well as the desire of doctors to receive income from existing treatment at the time. An article by a British doctor on the link between the measles, rubella and mumps vaccine and the development of autism in children has played an important role in spreading anti-vaccination ideas. It was later established that the material had been falsified and that the author had a financial interest. In 2010, the publication was removed from the journal, and doctor was banned from practicing medicine and excluded from medical records.

Bioethical views on whether coercion into vaccination can be considered a violation of human rights have been studied. It is justified that in case of refusal of vaccination, other members of society are harmed, because vaccines do not provide 100% protection against diseases. In addition, at least 70% of the population must be vaccinated to develop collective immunity.

Legislative acts of Ukraine, as well as international legal documents on this issue have been studied. The decision of the European Court of Human Rights in the case of Vavička and others v. the Czech Republic of 8 April 2021 is presented. The court ruled in favor of balancing the principles of access to education and respect for private life with the principles of health care. This decision stipulates that anyone who has no contraindications to vaccinations should be vaccinated. This is how the pan-European consensus on achieving collective immunity is fulfilled. It is also stated that refusing to vaccinate without medical contraindications is a violation of the rights of those members of society who cannot be vaccinated for health reasons.

The article proposes to conduct a dialogue with society and explain the importance of vaccination for all. To do this, scientifically validated information must be provided and false facts in the media and social networks must be refuted. There should also be increased control over the state's functions regarding the forgery of COVID certificates and their use.

Key words: vaccination, anti-vaccination, bioethics, mandatory vaccination, human rights, human responsibilities, COVID-19, collective immunity.